ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 12

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan.

Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.12.2024
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
www.philologicalresearch.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, *filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)*
Shoxista Maxmaraimova, *filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)*
O‘ral Xoliyorov, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)*
Olmos Ulviy Binnatova, *f.f.d., professor (Ozarbayjon)*
Karl Rayxl, *f.f.d., professor (Germaniya)*
Vali Savash yelok, *f.f.d., professor (Turkiya)*
Dorota Silviya, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)*
Muslihiddin Muhiddinov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Ibodulla Mirzayev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Abdi Mamatov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Suyun Karimov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Muhammadxon Hakimov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Nafas Shodmonov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Dilmurod Quronov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Murodqosim Abdiyev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Baxtiyor Mengliyev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Normat Yo‘ldoshev, *f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)*
Abdulla Xudoyqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Bobonazar Murtazayev, *f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)*
Asqar Eshmo‘minov, *f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)*
Obidjon Shofiyev, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)*
Zafar Umurqulov, *f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)*
Nurali Amonturdiyev, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Hakim Ahmedov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Ahad Shukurov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Eshnazar Jabborov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Abdumurod Arslonov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Sirojiddin Turdimurodov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Umida Raximova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Gulchehra Begmatova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Nargis Qurbonazarova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Muyassar Xolova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Shoira Omonturdiyeva, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Sherzod Turdiqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Zaynura Qodirova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Humayun Nadim Muhammad, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Dilrabo Ergasheva, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.12.2024
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100
Цена договорная
Заказ: 155
Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул.
Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, *доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)*
Шохиста Махмараимова, *доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)*
Урал Холияров, *ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)*
Олмос Улвий Биннатова, *д.ф.н., профессор (Азербайджан)*
Карл Райхл, *д.ф.н., профессор (Германия)*
Вали Саваш Елок, *д.ф.н., профессор (Турция)*
Дорота Сильвия, *PhD, доцент (Польша)*
Муслихиддин Мухиддинов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Ибодулла Мирзаев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Абди Маматов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Суюн Каримов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Мухаммадхон Хакимов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Нафас Шодмонов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Дилмурод Куронов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Мурадкасим Абдиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Бахтиёр Менглиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Нормат Юлдашев, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Абдулла Худайкулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Бобоназар Муртазаев, *ф.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Аскар Эшмуминов, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Обиджон Шофиев, *д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)*
Зафар Умуркулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Нурали Амонтурдиев, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Хаким Ахмедов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Ахад Шукуров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Эшназар Джаббаров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Абдумурод Арслонов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Сирожиддин Турдимуродов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Умида Рахимова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Гульчехра Бегматова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Наргис Курбаназарова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Муяссар Холова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Шаира Амонтурдиева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Шерзад Турдикулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Зайнура Кадирова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Хумаюн Надим Мухаммад, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Дильрабо Эргашева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President`s Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.12.2024
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94
Offset printing. Offset paper
Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155

Printed at the
«Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)*
Shohista Makhmaraimova, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)*
Ural Kholiyorov, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Olmos Ulviy Binnatova, *doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)*
Karl Rayxl, *doct.of philol. sciences, professor (Germany)*
Vali Salvash Elok, *doct. of philol. sciences, professor (Turkey)*
Dorota Silvia, *PhD, associate professor (Poland)*
Muslihiddin Mukhiddinov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Ibodulla Mirzaev, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Abdi Mmatov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Suyun Karimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muhammadkhon Khakimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Nafas Shodmonov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Dilmurod Kuronov, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muradkasim Abdiyev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Bakhtiyor Mengliev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Normat Yuldashev, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Abdulla Khudaykulov, *PhD (Uzbekistan)*
Bobonazar Murtazaev, *cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Askar Eshmuminov, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Obidjon Shofiev, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Zafar Umurkulov, *PhD (Uzbekistan)*
Nurali Amonturdiev, *PhD (Uzbekistan)*
Hakim Akhmedov, *PhD (Uzbekistan)*
Ahad Shukurov, *PhD (Uzbekistan)*
Eshnazar Jabbarov, *PhD (Uzbekistan)*
Abdumurod Arslonov, *PhD (Uzbekistan)*
Sirojiddin Turdimurodov, *PhD (Uzbekistan)*
Umida Rakhimova, *PhD (Uzbekistan)*
Gulchekhra Begmatova, *PhD (Uzbekistan)*
Nargis Kurbanazarova, *PhD (Uzbekistan)*
Muyassar Kholova, *PhD (Uzbekistan)*
Shoira Omonturdiyeva, *PhD (Uzbekistan)*
Sherzod Turdikulov, *PhD (Uzbekistan)*
Zaynura Kadirova, *PhD (Uzbekistan)*
Humayun Nadim Muhammad, *PhD (Uzbekistan)*
Dilrabo Ergashova, *PhD (Uzbekistan)*

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

JO‘RAYEVA BIBISH MUXSINOVNA,
TO‘XTAYEVA DILAFRUZ ASHUROVNA
Ekspressivlik va intensivlik munosabati.....7

ЁҚУБОВ ШАРИФ
Дарбанд, Темир дарвоза, Оққўтал ва
“Темирдан ясалган дарвоза” атамалари таҳлили 11

SHUKUROV AHAD AHMADOVICH
Tarixiylikni ifodalovchi eskirgan so‘zlar 15

AMONTURDIYEV NURALI RASHIDOVICH
O‘zbek tili izohli lug‘atlarida etnografizmlar aksi 18

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Hamid Olimjon ijodida so‘z sehri 23

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVCH
Onomastik ko‘lamda teotoponimlar tadqiqi.....26

ABDURAXMANOV SHAVKATJON ASHUROVICH
Funksional sintaksis haqida mulohazalar.....29

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
Sinonimlarda miqdor o‘zgarishlarining ayrim ko‘rinishlari xususida.....32

TUYCHIYEVA OYDIN SAYFULLAYEVNA
Fors tilida shart-istak mayli qo‘llanilishining o‘ziga xos xususiyatlari.....36

SHAYMARDANOVA AZIZA RAIMJANOVNA
Intralingval lakunalarning lisoniy tabiati 40

DUSNAZAROVA MAVJUDA ILYAMONOVNA
Nikoh marosimlarida milliy o‘zlikning aks etishi.....46

KADIROVA SAIDA MAXSUDOVNA
Badiiy tasvir va ifoda vositalarining adabiyotdagi roli 49

МУНДАРИЖА

TO‘YCHIYEVA ZULAYHO HAMROQO‘LOVNA
Islomiy paremalogik religionimlar 53

ABDUVALIYEVA KAMOLA SHAVKAT QIZI
“Shajarayi turk” asaridagi etnonimlarning hozirgi
O‘zbekiston hududida etnotoponim sifatida uchrashi 56

RAHMATULLOYEV AHTAM A’ZAM O‘G‘LI
Fors tilida otning semantik tasnifi 60

HAMDAMOVA NASIBA TO‘RABEKOVNA
Diniy leksikaning semantik xususiyatlari
(ekzotik leksika, frazeologizmlar, paremiologik birliklar misolida).....64

YO‘LDOSHEVA NARGIZA
“Alpomish” dostonida mavjud fonetik dialektizmlar.....68

ВАПАЕВА АНАХОН НАСУРИЛЛАЕВНА
Молодёжный сленг в вузах: дешифровка
(на примере студентов Университета Маъмуна) 71

ИСМАИЛОВА ФЕРУЗА ИСМАИЛОВНА
Народные пословицы в произведениях русских писателей.....75

OBLOQULOVA ZILOLA ULUG‘BEKOVNA
O‘zbek tilida taqinchoq nomlari semantikasi.....79

ADABIYOTSHUNOSLIK

КАДИРОВА ОЛИЯ ХАМЕДОВНА
Жанровое многообразие циклических произведений.....83

TA’LIM

XOJIYEVA IRODA ZOKIRJON QIZI
Ta’lim tojik tilida olib boriladigan umumta’lim maktablarda o‘zbek tili
(davlat tili) fanini o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari 90

новать возможности заполнения ими лакун в лексике литературного языка, разработать предложения по заполнению пробелов между важными понятиями, активно используемыми в коммуникации, связанными с повседневной деятельностью, доказать причины возникновения лакунарности в виде таких неисчерпаемых факторов, как символы, жесты, в результате пересечения единиц синхронного и диахронного масштаба языка, территориально разграниченных единиц на территориях, ограниченных источником социальной информации, принадлежности к совершенно разным по условиям жизни, возможностям развития системам.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, та'lim. 2024; 12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

NIKOH MAROSIMLARIDA MILLIY O‘ZLIKNING AKS ETISHI

Dusnazarova Mavjuda Ilyamonovna,
Termiz davlat universiteti davlat va huquq asoslari kafedrasi o‘qituvchisi

Til har bir xalqning madaniyati va ijtimoiy munosabatlarini aks ettiruvchi asosiy vositadir. Xususan, nikoh marosimlari kabi ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan hodisalar til orqali milliy o‘zlikni ifodalashning yorqin namunasidir. Ushbu marosimlarda ishlatiladigan ramziy atamalar, ritual matnlar va kuy-qo‘shiqlar milliy madaniyatning lingvistik jihatlarini aks ettiradi. Nikoh marosimlari davomida so‘zlashuv va yozma matnlarda xalqning urf-odatlari, qadriyatlari va madaniy xotirasi til orqali namoyon bo‘ladi.

Mazkur tadqiqot nikoh marosimlarida qo‘llaniladigan lingvistik vositalarni o‘rganish va ular orqali milliy o‘zlikning aks etishini tahlil qilishga qaratilgan. Maqolada lingvistik ramzlar, ritual nutq va badiiy matnlarning semantik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Ushbu tahlillar tilning madaniy va ijtimoiy vazifalari haqida kengroq tasavvur beradi. Nikoh marosimlaridagi til va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligini o‘rganish milliy o‘zlikni saqlash va avlodlar o‘rtasida madaniy uzviylikni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Nikoh marosimlari har bir xalqning madaniyati va urf-odatlarini aks ettiruvchi ramziy hodisalar tizimining muhim qismidir. O‘zbek xalqining nikoh marosimlarida til ramzlari nafaqat aloqa vositasi sifatida, balki jamiyatdagi ijtimoiy rollarni belgilash vositasi sifatida ham ishlaydi. “Kelin salom” kabi iboralar ramziy ma'noda yangi oila a'zolari bilan kelinning ijtimoiy munosabatini belgilaydi. Ushbu marosimda kelinning yangi oilaga hurmatini ko‘rsatishi va bu hurmatning xalq qadriyatlari asosida til vositasida ifodalanishi milliy o‘zlikning yorqin ifodasidir[1].

“Kuyov navbati” marosimi ham ramziy iboralarga boy bo‘lib, kuyovning ijtimoiy va oilaviy rolini belgilashga xizmat qiladi. Ushbu ibora orqali kuyovning oila boshlig‘i sifatidagi mavqeyi til vositasida mustahkamlanadi. Bu kabi ramzlar milliy qadriyatlar, ijtimoiy rollar va o‘zbek jamiyatining urf-odatlarini avloddan-avlodga yetkazadi. Lingvistik ramzlar semantik jihatdan xalqning tarixiy va madaniy xotirasini aks ettiradi[2].

Ramzlarning lingvistik tahlili shuni ko‘rsatadiki, ular orqali xalqning urf-odatlari va qadriyatlari saqlanadi. Masalan, «kelin salom» marosimida ishlatiladigan «hurmat qilish», «ta'zim» kabi iboralar va jarayon davomida aytiladigan so‘zlar nafaqat kelinning yangi vazifasini, balki uning yangi jamiyatga moslashish ehtiyojini ifodalaydi. Shuningdek, «to‘y» so‘zining o‘zi ham madaniy jihatdan ahamiyatlidir. Bu so‘z o‘zbek tilida shunchaki bir marosimni emas, balki jamoatchilik birligini, oilaviy qadriyatlarning muhimligini aks ettiradi[3].

Ushbu ramzlar madaniy uzviylikni ta'minlashda va milliy o‘zlikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Til-

[1] O‘razboyev O. R. O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi // Лучшие интеллектуальные исследования. 2024. №1, – B.91-98.

[2] Panjiyeva Sh. O. Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi // Oriens, 2022. №4. – B. 387-391.

[3] https://uza.uz/oz/posts/til-milliy-tafakkur-ramzi-va-taraqqiyot-asosi_416848

ning ramziy ifodasi orqali milliy urf-odatlar, qadriyatlar va jamiyatning o‘ziga xos madaniy jihatlari avloddan-avlodga yetkaziladi[1].

Nikoh marosimlari davomida ishlatiladigan matnlar, jumladan, duo, tabrik va qasam so‘zlari ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu matnlar o‘zining qisqa va mazmunan chuqur bo‘lishi bilan ajralib turadi. Nikohdagi duo odatda kelinning yangi hayotidagi baxt va omad tilashdan boshlanadi. Duo va tabrik so‘zlari nafaqat madaniy merosning qismi, balki ularning lingvistik xususiyatlari orqali jamiyatning o‘ziga xos madaniy va diniy qadriyatlarini aks ettiradi[2].

Tilshunoslik nuqtai nazaridan, ritual matnlarning pragmatik jihatlari muhim o‘rinni egallaydi. Masalan, duo qilinganida, ushbu nutq akti orqali oilaning mustahkamligi va yangi hayotga omadsizlikni oldini olish niyatlari til vositasida ifodalanadi. Pragmatik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, ritual matnlardagi iboralar jamiyat a’zolari o‘rtasidagi birdamlikni ta’minlaydi. Nikohdagi qasam so‘zlari esa erkak va ayol o‘rtasidagi sadoqat va mas’uliyatni belgilashga qaratilgan[3].

Duo va tabrik matnlari ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashda ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, marosim davomida ishtirokchilarning «Baxtli bo‘ling!» yoki «Yangi oilaga tinchlik tilaymiz!» kabi iboralari milliy birlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu matnlarning lingvistik va pragmatik jihatlarini tahlil qilish, ular orqali jamiyatning madaniy va ijtimoiy normalarini aniqlash imkonini beradi[4].

Ritual matnlar orqali milliy o‘zlikni ifodalash va madaniy xotirani saqlash imkoniyati yuzaga keladi. Ushbu matnlarning tahlili ularning madaniy va lingvistik qiymatini anglashda muhim vosita hisoblanadi[5].

Nikoh marosimlarida ijro etiladigan «yor-yor» qo‘shig‘i o‘zbek xalqining madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi boy lingvistik manba hisoblanadi. Ushbu qo‘shiqning matni kelinning ota-onasidan ajralishi, yangi oilaga kirib borish jarayoni va uning ijtimoiy vazifalari haqida hikoya qiladi. Qo‘shiqda ishlatiladigan iboralar va obrazlar xalqning an’anaviy qadriyatlarini badiiy til vositasida ifodalaydi[6].

Kuy-qo‘shiqlardagi ramzlar va metaforalar, masalan, «oyday kelin», «quyoshday kuyov» kabi ifodalar milliy o‘zlikning ramziy talqinini beradi. Bu lingvistik vositalar nafaqat hissiy ta’sir ko‘rsatadi, balki jamiyatdagi ijtimoiy rollarni ham belgilaydi. She’riyatning ritmik va fonetik uyg‘unligi xalqning estetik didini ifodalaydi. Bu esa kuy-qo‘shiqlarni milliy o‘zlikni saqlash va targ‘ib qilishda muhim vositaga aylantiradi[7].

Lingvistik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, marosimiy she’riyatdagi iboralar va obrazlar milliy xotira va o‘zlikni saqlashga xizmat qiladi. Qo‘shiqlarda aks etgan bunday vositalar xalqning urf-odatlarini ifodalashda, jamiyatning madaniy merosini targ‘ib qilishda alohida ahamiyatga ega[8].

Nikoh marosimlarida ijro etiladigan kuy-qo‘shiqlar va marosimiy she’riyat milliy o‘zlikning boy lingvistik manbalaridir. «Yor-yor» kabi qo‘shiqlar o‘zbek xalqining an’anaviy qadriyatlarini aks ettiruvchi badiiy va madaniy matnlardir. Ushbu kuy-qo‘shiqlarda kelinning yangi oilaga moslashuvi, uning yangi hayotidagi vazifalari va ota-onasini tark etganlik hissi ramziy ifodalangan. Qo‘shiqning har bir bandi lingvistik vositalar, jumladan, ramzlar, epitetlar va metaforalarga boy. Misol uchun, «oyday kelin», «quyoshday kuyov» kabi tasviriy vositalar o‘zbek xalqining estetik qarashlarini ifodalaydi[9].

Qo‘shiqlardagi ritmik uyg‘unlik va xalqona iboralar tinglovchilarning hissiyotlariga chuqur ta’sir ko‘rsatadi. Lingvistik tahlil shuni ko‘rsatadiki, kuy-qo‘shiqlar milliy o‘zlikni mustahkamlash va uni avlodlarga uzatishda muhim vosita sifatida ishlatiladi. She’riyatning strukturasida marosimning axloqiy va madaniy jihatlari, oilaviy birlik va tinchlik mavzulari til orqali ifodalanadi. Bu orqali kuy-qo‘shiqlar milliy o‘zlikni saqlash va madaniy bog‘liqlikni ta’minlash vositasi sifatida namoyon bo‘ladi[10].

Marosimiy she’riyatning tahlili shuni ko‘rsatadiki, bu qo‘shiqlar milliy qadriyatlarni targ‘ib qilishda va xalqning an’analarini saqlashda katta ahamiyatga ega. Shu sababdan, kuy-qo‘shiqlar milliy xotira va o‘zlikning ramziy ko‘rinishini beradi[11].

Xalq maqollari milliy qadriyatlarni ifodalashda va ularni avloddan-avlodga yetkazishda muhim lingvis-

---

[1] Karimova S. D. Zardushtiylikda nikoh va oila masalasi// Ares.uz. 2022. №11. –B. 731–736.

[2] O‘razboyev O. R. O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi // Лучшие интеллектуальные исследования. 2024. №1, – B.91-98.

[3] Panjiyeva Sh. O. Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi // Oriens, 2022. №4. –B. 387-391.

[4] https://uza.uz/oz/posts/til-milliy-tafakkur-ramzi-va-taraqqiyot-asosi_416848

[5] Karimova S. D. Zardushtiylikda nikoh va oila masalasi // Ares.uz. 2022. №11. –B. 731–736.

[6] O‘razboyev O. R. O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi//Лучшие интеллектуальные исследования. 2024. №1, – B.91-98.

[7] Panjiyeva Sh. O. Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi // Oriens, 2022. №4. –B. 387-391.

[8] Sakiyev B. Oila va nikoh ma’naviyati, oilani mustahkamlash omillari // Журнал естественных и экономических наук. 2023. №6. –B.245-251.

[9] O‘razboyev O. R. O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi// Лучшие интеллектуальные исследования. 2024. №1, – B.91-98.

[10] Panjiyeva Sh. O. Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi // Oriens, 2022. №4. –B. 387-391.

[11] Sakiyev B. Oila va nikoh ma’naviyati, oilani mustahkamlash omillari // Журнал естественных и экономических наук. 2023. №6. –B.245-251.

tik vositadir. Nikohga oid maqollar oilaviy birdamlik, ahillik va tinchlikni targ‘ib qilish maqsadida ishlatiladi. Masalan, «Er-xotin qush – bir qanotda parvoz qilur» maqoli er-xotin o‘rtasidagi hamjihatlik va bir-birini tushunishning muhimligini aks ettiradi. Ushbu maqol xalqning oilaga bo‘lgan e’tiborini, uni jamiyatning poydevori sifatidagi ahamiyatini ko‘rsatadi[1].

Nikohga oid maqollar semantik jihatdan milliy qadriyatlarning boy ifodasidir. Masalan, «Tinch oilaning davlati mustahkam» kabi maqollar jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik va oilaviy tinchlikni targ‘ib qiladi. Lingvistik tahlilda maqollarning ramziy va obrazli xarakteri ularning mantiqiy tuzilishini aniqlashga imkon beradi. Ushbu maqollar ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi axloqiy me’yorlarning lingvistik ifodasi sifatida xizmat qiladi[2].

Bunday maqollar milliy o‘zlikni saqlashda va xalqning madaniy xotirasini avlodlarga yetkazishda muhim o‘rin tutadi. Maqollardagi an’anaviy iboralar va ularning mantiqiy tuzilmasi milliy madaniyat va tilning boyligini tasdiqlaydi[3].

Nikoh marosimlarida lingvistik polifoniya, ya’ni bir vaqtning o‘zida bir nechta nutq shakllarining uyg‘unligi, o‘ziga xos madaniy va lingvistik fenomen hisoblanadi. Ushbu jarayon marosim davomida ishtirokchilarning o‘zaro muloqotlari, kuy-qo‘shiqlar va tabrik so‘zlari orqali amalga oshiriladi. Masalan, marosimda kuyov va kelin tomonlari vakillarining qo‘shiq yoki so‘zlar orqali bir-biriga murojaat qilishi ijtimoiy birdamlikni kuchaytiradi. Polifoniya jarayonida marosim ishtirokchilarining turli nutq uslublari uyg‘unlashadi va bu tilning ijtimoiy va madaniy vazifasini kuchaytiradi[3].

Lingvistik polifoniyaning tahlili shuni ko‘rsatadiki, nikoh marosimlarida nafaqat til, balki ovoz va nutq uslublari ham uyg‘un holda namoyon bo‘ladi. Masalan, «Baxt tilaymiz!» yoki «Tinchlik va baraka yor bo‘lsin!» kabi iboralar va kuylashlar marosimda o‘ziga xos ruhiy muhitni yaratadi. Ushbu nutqlar madaniy xotirani saqlash va avlodlarga uzatishda muhim o‘rin tutadi[4].

Polifonik nutq o‘zida madaniy va lingvistik boylikni mujassam etgan. U jamiyatning birdamligini ta’minlash, urf-odatlarni saqlash va milliy qadriyatlarni targ‘ib qilishda muhim vosita hisoblanadi[5].

Nikoh marosimlari xalqning ijtimoiy va madaniy hayotida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ular milliy o‘zlikning til vositasida ifodalanishiga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari ko‘rsatadiki, lingvistik ramzlar, ritual matnlar va kuy-qo‘shiqlardagi badiiy unsurlar orqali xalqning urf-odatlari va qadriyatlari til orqali avloddan-avlodga yetkaziladi. Nikoh marosimlarida ishlatiladigan til nafaqat aloqa vositasi, balki madaniy xotirani saqlash va milliy birligimizni mustahkamlash vositasi sifatida ham xizmat qiladi.

Lingvistik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, nikoh marosimlarida ishlatiladigan ramziy iboralar va so‘z birikmalari ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda, oilaviy qadriyatlarni targ‘ib qilishda va milliy o‘zlikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Ritual nutqlar va kuy-qo‘shiqlardagi lingvistik vositalar milliy qadriyatlarning ramziy ifodasi sifatida xizmat qiladi. Ushbu natijalar til va madaniyatning bir-biriga bog‘liqligini yana bir bor tasdiqlaydi va milliy urf-odatlarimizni saqlash uchun tilning ahamiyatini ochib beradi.

Rezyume. Ushbu maqola o‘zbek nikoh marosimlarining lingvistik jihatlari va ularning milliy o‘zlikni aks ettirishdagi rolini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Nikoh marosimlari xalqning an’ana va madaniyatining ramziy ifodasidir. Ushbu marosimlarda qo‘llaniladigan lingvistik ramzlar, ritual so‘zlashuvlar va badiiy nutq unsurlari orqali milliy madaniyat va qadriyatlar til yordamida uzatiladi. Maqolada nikoh marosimlarida ishlatiladigan matnlarning lingvistik xususiyatlari, shuningdek, ularning semantik va pragmatik jihatlari o‘rganiladi. Shuningdek, maqolda xalq maqollari, ritual nutqlar va nikoh qo‘shiqlaridagi badiiy elementlar orqali milliy qadriyatlarning ifodalanishi tahlil qilinadi. Ushbu tahlillar tilning nikoh marosimlari orqali o‘zbek xalqining milliy o‘zligini mustahkamlashdagi rolini aniqlashga xizmat qiladi.

Resume. This article is devoted to the analysis of the linguistic aspects of Uzbek wedding ceremonies and their role in reflecting national identity. Wedding ceremonies are symbolic representations of the traditions and culture of the people. Through the linguistic symbols, ritual dialogues, and artistic speech elements used in these ceremonies, national culture and values are conveyed through language. The article examines the linguistic characteristics of texts used in wedding ceremonies, as well as their semantic and pragmatic

[1] O‘razboyev O. R. O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi // Лучшие интеллектуальные исследования 2024. №1, – B.91-98.

[2] Panjiyeva Sh. O. Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi // Oriens, 2022. №4. – B. 387-391.

[3] Karimova S. D. Zardushtiylikda nikoh va oila masalasi // Ares.uz. 2022. №11. – B. 731–736.

[4] Panjiyeva Sh. O. Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi // Oriens, 2022. №4. –B. 387-391.

[5] O‘razboyev O. R. O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi // Лучшие интеллектуальные исследования 2024. №1, – B.91-98.

features. It also explores the representation of national values in proverbs, ritual speeches, and artistic elements of wedding songs. These analyses aim to determine the role of language in strengthening the national identity of the Uzbek people through wedding ceremonies.

Резюме. Данная статья посвящена анализу лингвистических аспектов узбекских свадебных обрядов и их роли в отражении национальной идентичности. Свадебные обряды являются символическим выражением традиций и культуры народа. Через используемые в этих обрядах лингвистические символы, ритуальные диалоги и элементы художественной речи национальная культура и ценности передаются посредством языка. В статье анализируются лингвистические характеристики текстов, используемых в свадебных обрядах, их семантические и прагматические особенности. Также изучаются выражение национальных ценностей через пословицы, ритуальные речи и художественные элементы свадебных песен. Эти исследования служат для выявления роли языка в укреплении национальной идентичности узбекского народа через свадебные обряды.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2024; 12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

BADIIY TASVIR VA IFODA VOSITALARINING ADABIYOTDAGI ROLI

Kadirova Saida Maxsudovna,
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Ellikqal'a filiali
Ijtimoiy gumanitar fanlar kafedrasi assistent o'qituvchisi

Adabiyot va san'at insoniyatning madaniy va ma'naviy boyligini ifodalovchi eng muhim ko'rinishlardan biri hisoblanadi. Badiiy asarlar esa ijodiy jarayonning eng yuksak shakli bo'lib, ular orqali muallif o'z fikrlarini, tuyg'ularini va tasavvurlarini ifoda etadi. Ushbu jarayon asosan badiiy tasvir va ifoda vositalari orqali amalga oshiriladi. Ular yordamida yozuvchi yoki shoir hayotiy voqeliklarni jonli, emotsional va ta'sirchan tarzda aks ettiradi. Badiiy tasvir va ifoda vositalari adabiyotshunoslikning muhim masalalaridan biri sifatida nafaqat muallifning mahoratini, balki uning tilga bo'lgan ijodiy yondashuvini ham o'rganishda xizmat qiladi. Xususan, adabiyotshunoslikda "badiiy tasvir va ifoda vositalari" tushunchasi muayyan adabiy asarning tiliga xos vositalar sifatida qaraladi. "…badiiy tasvir va ifoda vositalari ijodkorning muayyan badiiy-estetik maqsadga og'ishi natijasida yuzaga keladi, ular tasvirning jonli va to'loqonli bo'lishiga,hamda, ifodaviylikning kuchayishiga xizmat qiladi.[1]" Ushbu vositalar bir tarafdan asarda tasvirlanayotgan hodisalarni jonliroq ko'rsatishga, ikkinchi tarafdan muallifning fikr va hissiyotlarini o'quvchiga yetkazishga xizmat qiladi. Bu vositalar yordamida obrazlilik (tasviriylik) va emotsionallik kabi badiiy tilning muhim xususiyatlari namoyon bo'ladi. Shu boisdan, badiiy tasvir va ifoda vositalarining tabiati, ularning badiiy adabiyotdagi o'rni va funksiyalari har doim ilmiy tadqiqotlar uchun dolzarb mavzular hisoblangan.

Odatda badiiy til oddiy og'zaki yoki yozma tildan bir qator xususiyatlari bilan ajralib turadi. Avvalo, badiiy til normativ tildan "og'ish" hodisasi orqali rivojlanadi. Bunday og'ishlar fonetik, morfologik, leksik, semantik va sintaktik qatlamlarda kuzatiladi. Masalan, metaforalar, metonimiyalar, sinekdoxa va boshqa trop shakllari normadan og'ish natijasida yuzaga keladi va ular badiiy asarning obrazlilik darajasini oshiradi. Bu jarayon yozuvchining estetik maqsadlari va ijodiy yondashuviga bog'liq bo'lib, uning o'ziga xos til uslubini shakllantiradi.Bundan kelib chiqadiki, badiiy asarlarda tasvir va ifoda vositalarining qo'llanilishi asosan yozuvchining hayotiy voqelikka, tasvirlanayotgan muhitga va personajlarga bo'lgan munosabatini aks ettiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda,

[1] O'rolova Mohichehra Shukur Xolmirzayev hikoyalarida badiiy tasvir va ifoda vositalari. https://doi.org/10.5281/zenodo.12607504